

Адаманова З.О.

УДК 340.341.1

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК РАДИКАЛІЗАЦІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРІОРИТЕТІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В ПОСТТРАНЗИТИВНИХ ЕКОНОМІКАХ

Постановка проблеми. Однією з основних ознак активної трансформації пріоритетів соціально-економічного розвитку в посттранзитивних економіках світу є розгортання процесів їх глобалізації, які справляють суттєвий вплив на всю гаму міжнародних економічних відносин, трансформують напрями і визначають найголовніші тенденції та традиції становлення національних економік, позначаються на змісті соціально-трудових відносин.

Визначаючи сутність поняття «глобалізація пріоритетів соціально- економічного розвитку», одні економісти як основну ознаку цього явища називають взаємозалежність пріоритетів та економік. Завдяки розгортанню цього процесу, пріоритетні досягнення, рішення і діяльність людей в одній частині земної кулі справляють значний вплив на формування пріоритетів окремих людей і їхніх спільнот у всіх частинах світу, тобто глобалізація формування пріоритетів соціально-економічного розвитку є масштабним процесом, який активно впливає на світове господарство. При цьому глобалізація формування пріоритетів соціально-економічного розвитку як процес світового рівня, обумовлює інтенсифікацію пріоритетів взаємозв'язків, взаємодії та взаємозалежності держав.

Актуальність дослідження. Глобалізація процесів формування пріоритетів соціально-економічного розвитку світового господарства – процес надто складний, суперечливий, багатовекторний. Як політиками, так і науковцями до кінця не усвідомлена його роль у розвитку людської цивілізації. Існує значне розмаїття оцінок щодо наслідків глобалізації процесів формування пріоритетів соціально-економічного розвитку в посттранзитивних економіках світу, що й обумовлює актуальність дослідження.

Постановка завдання. Глобалізацію пріоритетів соціально-економічного розвитку в посттранзитивних економіках світу характеризують і як сукупність процесів організованого використання пріоритетних матеріальних і нематеріальних ресурсів у масштабі всієї планети. Існує точка зору, що глобалізація пріоритетів соціально-економічного розвитку в масштабі всього світу - це сукупність пріоритетних викликів і проблем сьогодення. З огляду на розмаїття існуючих точок зору, автором підкреслюють проблематичність дати єдине, однозначне сформульоване визначення глобалізації пріоритетів соціально-економічного розвитку, яке б охопило всі сторони цього вкрай складного явища, що має планетарні масштаби, але пропонуються прогресивні погляди, щодо розгляду цього питання.

Результати дослідження. Згідно з існуючою точкою зору частини економістів, з розвитком процесу глобалізації пов'язують можливість вирішення глобальних соціально-економічних проблем, забезпечення гармонізації інтересів розвинених країн та тих, що розвиваються, стійкий розвиток всієї глобальної системи, досягнення рівноваги між суспільством і природним середовищем.

Головними ознаками, виокремлення яких слугує ключем до розуміння сутності світової глобалізації пріоритетів соціально-економічного розвитку у посттранзитивних економіках світу, є:

- взаємозалежність пріоритетів національних економік та їхнє взаємопроникнення;
- інтернаціоналізація пріоритетів світової економіки під впливом поглиблення міжнародного поділу праці;
- послаблення можливостей пріоритетів національних держав щодо формування незалежної економічної політики;
- розширення масштабів пріоритетності обміну та їх інтенсифікація;
- формування пріоритетів метапростору в умовах утворення та функціонування транснаціональних фінансових телекомунікаційних та інших мереж;
- становлення єдиної системи пріоритетних зв'язків та нової конфігурації світової економіки;
- тяжіння світової економіки до пріоритетів єдиних стандартів, цінностей, принципів функціонування під впливом обміну товарами, робочою силою, капіталом, культурними цінностями.

Глобалізація як процес, що сприяє поглибленню поділу праці, більш ефективного розподілу ресурсів та їхньому використанню у світовому масштабі, потенційно має супроводжуватися підвищенням продуктивності праці та життєвого рівня населення. Не можна не враховувати і таких позитивних наслідків глобалізації як розширення доступу споживачів до світової номенклатури товарів та послуг, розширення ємності ринків внаслідок розвитку торгівлі, підвищення рівня конкуренції, спрощення доступу інвесторів на ринки інших країн, взаємний обмін досягненнями в технології та організації виробництва тощо. У той же час немало економістів дотримуються протилежних оцінок щодо наслідків глобалізації процесів формування пріоритетів соціально-економічного розвитку, а саме, що глобалізація це не закономірний історичний процес розвитку пріоритетів світової економіки, а наслідок дій верхівки фінансової олігархії. Одночасно не можемо й стверджувати, що дана глобалізація - це панацея від усіх економічних бід. Процеси включення пріоритетів формування соціально-економічного розвитку, інших пріоритетів та економік окремих країн у світове господарство є вкрай складними за змістом, суперечливими за наслідками і потребують уважного, неупередженого аналізу та підготовки відповідних наукових висновків і рекомендацій.

Наголосимо, що розвиток процесів глобалізації процесів формування пріоритетів соціально-економічного розвитку значною мірою обумовлений технологічною революцією. Два феномени сучасного світу - глобалізація і технологічна революція є тісно пов'язаними, взаємообумовленими й такими, що

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК РАДИКАЛІЗАЦІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРІОРИТЕТІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В ПОСТТРАНЗИТИВНИХ ЕКОНОМІКАХ

посилюють розвиток один одного. Внаслідок синергичного ефекту глобалізації і технологічної революції в соціально-економічній сфері країн світу відбуваються фундаментальні зрушення. Їхнім проявом є зниження частки виробничого сектора й зростання сектора послуг, деконцентрація промислового виробництва, зрушення в його галузевій структурі, співвідношенні «старих» і «нових» галузей і сфер діяльності тощо. Зазначені зрушення призводять до змін у структурі та характері зайнятості, значно впливають на стан ринку праці, формують нові тенденції його розвитку. Так, у розвинених країнах світу продовжується зменшення частки обробної промисловості з одночасним розвитком індустрії послуг і збільшенням її питомої ваги. У цій індустрії виробляється все зростаюча частка ВВП і концентрується все більша частка працюючих. Скорочення зайнятості в обробній промисловості кваліфікується західними фахівцями як «деіндустріалізація», однак не розглядається як негативний феномен, а як природний наслідок економічного розвитку постіндустріальних країн. Експерти МВФ основним чинником, що сприяє «деіндустріалізації», називають перевищення темпів зростання продуктивності праці в порівнянні зі сферою послуг [1].

Зауважимо, що глобалізація процесів формування пріоритетів соціально-економічного розвитку і технологічна революція породжують механізми як ліквідації, так і створення робочих місць. Оцінюючи вплив чинників сучасної доби на зайнятість, маємо розрізнити відмінність між прямими і побічними ефектами. Прямий ефект включає створення нових робочих місць для виробництва товарів і послуг, забезпечення їхньої реалізації та задоволення конкретних потреб споживачів, тоді як побічний ефект являє собою наслідки в інших сферах. Дисбаланс між структурою робочої сили і робочих місць стає все більш очевидним як для розвинених країн, так і для тих, що розвиваються. За оцінками як західних, так і вітчизняних економістів, у умовах глобалізації і технічної революції все більш актуальною стає проблема скорочення попиту на некваліфіковану робочу силу. Становлення постіндустріальної, інформаційної економічної системи призвело і продовжує призводити до «відторгнення» значної частки робочої сили, яка є некваліфікованою або отримала кваліфікацію, на яку немає попиту, нездатної до перенавчання. За даними обстежень, проведених в останні роки в зарубіжних країнах, рівень безробіття серед найменш кваліфікованих є набагато вищий, ніж серед більш освічених.

У дискусіях економістів різних економічних шкіл із приводу глобалізації процесів формування пріоритетів соціально-економічного розвитку та її наслідків досить часто звертається увага на невідповідність між економічною діяльністю та її соціальними наслідками. Як справедливо зазначають зарубіжні фахівці, нині склалася ситуація, коли нерозсудливий рух по шляху до ще більшої інтернаціоналізації процесів формування пріоритетів соціально-економічного розвитку заради підвищення економічної ефективності без належної уваги до її соціальних результатів обертається послабленням створеної в окремих країнах - над ринком - соціальної і адміністративної надбудови, у тому числі регулюючої ринок праці і трудові відносини [2]. Безперечно, що глобалізацію формування пріоритетів соціально-економічного розвитку за її наслідками не можна однозначно трактувати як добро або як соціальне зло. Маємо виходити з того, що глобалізація - це об'єктивний процес планетарного масштабу. Як і будь-який складний процес він потребує регулювання, приведення пріоритетів у певні змістово-часові рамки. Загрозу, яку несуть процеси глобалізації пріоритетів соціально- економічного розвитку, правомірно розглядати передусім як запізнювання заходів із боку світової спільноти щодо урегулювання цього планетарного явища, запровадження заходів, що обмежують поширення його негативних наслідків.

Якою ж є природа негативних наслідків процесів глобалізації пріоритетів соціально-економічного розвитку? Світовий досвід засвідчує: для того, щоб скористатися плодами інтеграційних процесів, національна економіка повинна мати конкурентні переваги, а держава - проводити зважену політику щодо їхнього розвитку та реалізації. Повна ізоляція від процесів глобалізації, як і політика суцільної відкритості національної економіки, - дві крайнощі у проведенні економічної політики, результат яких є приблизно однаковим. Світова практика переконливо свідчить, що вигреш від глобалізації пріоритетів соціально-економічного розвитку розподіляється далеко не рівномірно. На сучасному етапі її плодами користуються здебільшого транснаціональні компанії, для яких фінансова і торгова глобалізація відкриває надзвичайно широкий доступ на нові ринки, до рідкісних ресурсів, кваліфікованої і відносно дешевої робочої сили. У той же час немало суб'єктів національного господарства - малі і середні підприємства, що не мають експертної орієнтації, підприємства з традиційною спеціалізацією (обробна промисловість, трудомісткі неінноваційні виробництва), навіть ті, які функціонують у країнах з розвинутою ринковою економікою, потерпають від «відкритості» економіки та є прибічниками політики протекціонізму, обмеження впливу транснаціональних компаній на формування політики держави. Із світової практики, включаючи практику нашої держави, можна навести чимало прикладів вимивання під впливом процесів глобалізації цілих галузей економіки, посилення залежності від імпорту, розмивання економічної структури і навіть способу життя, що формувалися десятиліттями. Глобалізація пріоритетів соціально-економічного розвитку і її основний прояв - зростання відкритості національної економіки - обумовлюють потенційні вигоди, втім обмежують можливість незалежної макроекономічної політики на національному рівні.

Отже, глобалізація пріоритетів соціально-економічного розвитку - це не лише вигоди, але й висока ймовірність втрат, зростання ризиків. Глобалізація пріоритетів соціально-економічного розвитку передбачає, що країни стають не просто взаємозалежними з причини формування єдиної системи пріоритетів міжнародного інтегрованого виробництва, зростання обсягів світової торгівлі та потоків іноземних інвестицій, інтенсифікації руху технологічних нововведень тощо, але й більш вразливими щодо негативного впливу світогосподарських зв'язків. Немало зарубіжних економістів справедливо наголошують

на загостренні під впливом процесів глобалізації формування пріоритетів соціально-економічного розвитку проблем передусім у соціально-трудої сфері, проявом яких є зростання безробіття, поглиблення розшарування між багатими і бідними, послаблення традиційних моральних уз, зростання десолідаризації суспільства тощо

Під впливом лібералізації зовнішньої торгівлі, розширення меж відкритості національних товарних і фінансових ринків, зростання конкуренції між товаровиробниками відбуваються суттєві зміни в структурі і масштабах зайнятості. Усе більше розширюються можливості перенесення виробництва, а разом із ним і робочих місць, в інші країни, і перш за все в країни з більш деоювою робочою силою. Безумовні переваги тут мають компанії розвинених країн, які виробляють більш конкурентоспроможну продукцію, мають змогу впливати на політичні рішення урядів держав світу, диктувати їм свої умови.

Вплив процесів глобалізації пріоритетів соціально-економічного розвитку на стан ринку праці наочно видно на прикладі нашої країни, де реальністю є вимивання з національного ринку праці робочих місць із високою й середньою «освітньою місткістю», створення таких робочих місць, які погіршують професійну структуру зайнятості, погіршення перспектив зайнятості в галузях, які можуть і повинні стати пріоритетними, зростання незатребуваності накопиченого людського капіталу тощо. Потенційна чи реальна загроза втрати робочих місць під впливом глобалізаційних процесів створює в суспільстві атмосферу невпевненості, негативно впливає на підтримку балансу сил між найманими працівниками і роботодавцями.

Складовою процесів глобалізації пріоритетів соціально-економічного розвитку є зростаюча мобільність робочої сили, інтенсифікація міграційних процесів, наслідки яких є суперечливими. Для країн, що не проводять зваженої міграційної політики, серйозним випробуванням для національного ринку праці стає зростаюча конкуренція з боку країн із низьким рівнем заробітної плати, скорочення кількості робочих місць, на яких зайняте корінне населення, зниження середнього рівня оплати праці, особливо некваліфікованої та низькокваліфікованої робочої сили. Для країн, що розвиваються, а також: країн з перехідною економікою серйозною проблемою стає «відтік мізків». На сьогоднішній день, згідно проаналізованим даним, Україна досягла межі «критичної маси» інтелектуальної еміграції, за яким можливі не- зворотні наслідки. Маємо виходити з того, що місце країни у світовому господарстві все більше визначається і буде надалі визначатися якістю людського капіталу станом освіти та рівнем використання досягнень науки й техніки на виробництві. Тому збереження існуючої тенденції щодо втрати людського капіталу унеможливить у подальшому створення конкурентних переваг, а, отже, виходу продукції і в цілому економіки на світові рівні.

Неоднозначним є вплив процесів глобалізації пріоритетів соціально- економічного розвитку на стан у сфері доходів працюючих. Результати останніх досліджень свідчать про різке збільшення прибутковості найбільших міжнародних корпорацій та поляризацію рівня доходів вищої управлінської ланки і пересічних працівників цих компаній. Інтенсифікація процесів глобалізації супроводжується і наступним негативним наслідком для соціально-трудої сфери - все більш масовим стає намагання роботодавців знижувати заробітну плату й скорочувати витрати на покращання умов праці з метою підвищення конкурентоспроможності продукції.

У сформованих умовах, необхідним заходом для зменшення негативних наслідків глобалізації пріоритетів соціально-економічного розвитку, стає пошук оптимальних шляхів пристосування національної економіки до нових світових порядків, що формуються під впливом процесів глобалізації. Адже немало негативних наслідків, «видатків глобалізації» слід пов'язувати не з природою цього явища, а з неготовністю, неспроможністю урядів багатьох країн і світової спільноти в цілому належним чином адаптувати свою політику до умов сьогодення. Певний вплив на розвиток відносин між працею і капіталом в умовах інтенсифікації процесів глобалізації справляє діяльність Міжнародної організації праці (МОП). Для пом'якшення негативних наслідків глобалізації пріоритетів соціально-економічного розвитку в соціально-трудої сфері, була прийнята Декларація МОП про основоположні принципи і права у сфері праці та механізм її реалізації. У документі названі чотири основоположні (базові) принципи, яких усі держави - члени МОП повинні дотримуватися при виробленні принципів формування пріоритетів соціально-економічної політики в пост перехідних економіках, а саме:

- а) свобода об'єднання та дієве визнання права на вздення колективних переговорів;
- б) скасування усіх форм примусової або обов'язкової праці;
- в) дієва заборона дитячої праці;
- г) неприпустимість дискримінації в галузі праці та занять.

За сучасних умов принципового значення набувають питання щодо рівня відкритості економіки України. Темпи, з якими низка країн з перехідною економікою, у тому числі й України, лібералізували свої зовнішньоторгові сектори, призвели до того, що вони стали «одними з найбільш відкритих у економічному плані! державами». У той же час досвід більшості розвинених країн світу незаперечно свідчить, що процеси лібералізації зовнішньоекономічних зв'язків регулюються в масштабах держави самим серйозним та дієвим чином. Незважаючи на загальну тенденцію лібералізації міжнародного обміну товарами, послугами, капіталом, ці країни зберігають і розвивають різноманітні інструменти регулювання експорту та імпорту, застосовують інші протекціоністські важелі, метою яких є захист і підтримка вітчизняних товаровиробників та споживачів, забезпечення національної економічної безпеки, отримання зустрічних поступок від партнерів у торговель- но-економічних відносинах. Це дозволяє національно-господарським комплексам та окремим підприємствам пристосуватися до пріоритетів зовнішніх умов, «вписатися» у міжнародний поділ праці, закріпити та розвинути конкурентні переваги.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК РАДИКАЛІЗАЦІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРІОРИТЕТІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В ПОСТТРАНЗИТИВНИХ ЕКОНОМІКАХ

Правомірним є твердження, що за сучасних умов недоречно протиставляти протекціонізм ідеології вільних світогосподарських зв'язків, саме тому в Україні має формуватися державна політика щодо захисту зовнішньоекономічних і зовнішньоторгових інтересів країни. Ця політика не має бути набором ізольованих заходів і пріоритетів щодо вирішення тих чи інших проблем, як це має місце нині, а являти собою комплексну систему законодавчих, організаційно-економічних рішень, спрямованих на досягнення наступної мети - оптимальне включення пріоритетів соціально-економічного розвитку посттранзитивної економіки в систему пріоритетів світових світогосподарських зв'язків, що передбачає захист інтересів власних товаровиробників і передусім тих, котрі мають реальні чи потенційні конкурентні переваги. Опрацьовуючи пріоритети державної політики з цих питань, маємо керуватися і таким: регулювати зовнішньоекономічні зв'язки - не означає тотальний захист пріоритетів національного виробництва від іноземної конкуренції, як і не позначає надання повного простору для природного відбору серед пріоритетів підприємств, залишивши на «плаву» лише кращі. Держава має всіляко сприяти покращанню структури економіки, зосередженню економічних ресурсів на перспективних напрямках, створенню конкурентних переваг у якомога більшої кількості товаровиробників.

Висновки. Таким чином, тільки за активної участі держави в Україні мають бути вирішені надскладні завдання, а саме: опрацювання і реалізація найбільш раціональних протекціоністських методів щодо захисту національного ринку праці, підвищення рівня «закритості» окремих територіально-економічних зон, сегментів соціально-трудої сфери. Якщо не упоремося з цим завданням, високою є ймовірність того, що економіка України не інтегрується у світову економіку, а, образно кажучи, «розчиниться» у ній. З огляду на зазначене важливого значення набуває запровадження національної цілісної системи пріоритетів проведення соціально-трудої експертизи інвестиційних проектів за участю іноземних партнерів, міжнародних технологічних і економічних проектів, проектів законодавчих та нормативних актів, що пов'язані з лібералізацією зовнішньої торгівлі, регулюванням міграційних процесів на міждержавному рівні тощо. Такий підхід надасть можливість завчасно скорегувати радикалізацію трансформативних процесів у галузі формування пріоритетів соціально-економічної політики. Це вкрай необхідно для захисту національних інтересів, вирішення проблеми, що є загальносвітовою, а саме як найповніше скористатися потенційними перевагами відкритості пріоритетів національної економіки і світової глобалізації процесів формування пріоритетів соціально-економічного розвитку посттранзитивної економіки та унеможливити або знизити можливі втрати, передусім, у соціально-трудої в дносинах.

Джерела та література:

1. Сорос Дж. Кризи мирового капитализма. Открытое общество в опасности / Дж. Сорос. – М., 1999. – С. 23.
2. Deindustrialization : Causes and Implications. Prep By Rowthorn R. and Ramaswamy R. International Monetary Fund. Wash. – April. – 1997. – P. 9.
3. Скаленко О. Глобальні резерви поступу (інформація, інтелект, інновації) / О. Скаленко. – К. : Основи, 2007.
4. Соколенко С. И. Глобальные рынки XXI столетия : перспективы Украины / С. И. Соколенко. – К. : Логос, 2009.
5. Глобалізація і економіка України. – К. : Логос, 2008.
6. Трансформація моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи) / за ред. академіка НАН України В. М. Гейця; Ін-т економічного прогнозування. – К. : Логос, 2010.

Артюхова І.В., Бекирова Е.А.

УДК 338.447

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Актуальність теми. Перехід економіки України на інноваційний шлях розвитку потребує здійснення комплексу заходів, спрямованих на приведення системи державного управління у відповідність до вимог саме такої моделі економічного зростання. Ключове значення для досягнення цієї мети має кардинальна зміна характеру взаємовідносин влади і науки, створення механізмів реальної взаємодії структур з науковим співтовариством, посилення реального впливу наукової громадськості на формування і реалізацію державної науково-технологічної та інноваційної політики. Значне місце у цьому процесі повинні відігравати нові підходи до формування інноваційної стратегії на основі використання кращих зразків світового досвіду у цій сфері.

Постанова проблеми. Сьогодні в усьому світі інтелектуальна власність - це найбільш вигідний товар, що дає, як правило, надприбутки як продавцю, так і покупцю. Інноваційний шлях - це напрямок, по якому йдуть всі високорозвинені країни, роблячи ставку на інтелектуальний ресурс своїх громадян. Європа заявила про плани прискорити інноваційний розвиток і досягти рівня США з торгівлі інноваційним продуктом. У США за рахунок створення та придбання інтелектуальної власності частка інноваційного продукту становить 85% від загального обсягу торгівлі, в Японії - 75%, в Європі - 55%, тоді як в Україні - лише 0,1% [1].